

ОСВІТА ДОРОСЛИХ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ РОЗВИТКУ ТИСЯЧОЛІТТЯ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Наведено результати аналізу стану реалізації національної Цілі розвитку тисячоліття в Україні в контексті забезпечення якісної освіти впродовж життя, окреслено перспективи її розвитку та сформульовано рекомендації щодо її досягнення. Доведено необхідність спрямування зусиль особистості, суспільства й держави на ґрунтовний аналіз проміжних досягнень щодо виконання завдань національних ЦРТ і виявлення перешкод на цьому шляху.

Ключові слова: суспільство знання; розвиток людського потенціалу; освіта дорослих; формальна і неформальна освіта дорослих; провайдери освітніх послуг для дорослих.

Сергей Прийма. Образование взрослых в Украине в контексте реализации Целей развития тысячелетия: состояние и перспективы

Приведены результаты анализа состояния реализации национальной Цели развития тысячелетия в Украине в контексте обеспечения качественного образования на протяжении жизни, намечены перспективы ее развития и сформулированы рекомендации по ее достижению. Доказана необходимость направления усилий личности, общества и государства на основательный анализ промежуточных достижений по выполнению задач национальных ЦРТ и обнаружения препятствий на этом пути.

Ключевые слова: общество знания; развитие человеческого потенциала; образование взрослых; формальное и неформальное образование взрослых; провайдеры образовательных услуг для взрослых.

Serhii Pryima. Adult education in Ukraine in the context of the Millennium Development Goals: current state and prospects

The article analyses the results of the national Millennium Development Goals implementation in Ukraine in the context of high-quality education throughout life. The author outlines the prospects of its development and sets the recommendations for achieving it. The paper asserts the necessity of combining the individual, society and the state efforts on a thorough analysis of the intermediate achievements in objective realization of the national MDGs and detecting obstacles on the way.

Key words: knowledge society; human development; adult education; formal and non-formal adult education; providers of educational services for adults.

Сучасний етап еволюції людської цивілізації зумовлює розвиток людського потенціалу, який стає стратегічною метою політики будь-якої держави. Однією з найбільш успішних інновацій міжнародної спільноти в розв'язанні проблем глобального розвитку людського потенціалу стали так звані Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ), визначені на основі Декларації тисячоліття ООН. ЦРТ можуть слугувати одночасно і орієнтиром, і системою пріоритетів для реалізації національних стратегій реформ, оскільки вони

окреслюють найгостріші проблеми, що постали перед людською цивілізацією. Від готовності будь-якої країни приєднатися до Декларації Тисячоліття ООН і взяти на себе зобов'язання щодо адаптації глобальних ЦРТ і встановлення національних цілей і завдань, залежить як розвиток націй, так і розвиток усього людства. Однак формального приєднання до Декларації замало. Зусилля державних інституцій і всієї спільноти повинні бути спрямовані на ґрунтовний аналіз проміжних досягнень та усунення перешкод на шляху до виконання завдань національних ЦРТ. Однією з глобальних Цілей, що знайшла відображення в більшості національних ЦРТ, є забезпечення якісної освіти впродовж життя. Дієвим механізмом досягнення вищезазначеної Цілі є освіта дорослих. Саме аналіз стану освіти дорослих в Україні й окреслення перспектив її розвитку в контексті реалізації вказаної Цілі видається актуальним і вчасним науковим завданням.

Україна приєдналася до Декларації Тисячоліття у 2000 р., узявши на себе зобов'язання досягнути Цілей Розвитку Тисячоліття до 2015 р. Проте вже сьогодні можна констатувати, що помітних результатів стосовно виконання завдань національних ЦРТ до 2015 р. Україні досягти не вдалося. З огляду на це виникає необхідність скоригувати план дій з метою окреслення орієнтирів розвитку після закінчення кінцевого терміну досягнення ЦРТ. І якщо більшість країн відповідно до взятих зобов'язань спрямувала свої зусилля на досягнення ЦРТ до 2015 р. й надалі планує використати імпульс ЦРТ та продовжити поступ на шляху до розвитку й процвітання, то Україні потрібно провести велику роботу, щоб надолужити згаєне й сформуувати нові Цілі на період після 2015 р.

Як зазначено в проєкті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр., освіта має перетворитися на систему, здатну до саморегуляції відповідно до мінливих викликів суспільного розвитку, на інноваційне середовище, у якому особистість набуває навичок і вмій самостійно оволодівати знаннями протягом життя та застосовувати ці знання в практичній діяльності. Освіта має продукувати індивідів, здатних забезпечити прискорене економічне зростання й культурний розвиток країни, свідомих, суспільно активних громадян, конкурентоспроможних на європейському та світовому ринках праці. Освіта має стати реальною гарантією забезпечення високих соціальних стандартів [3, с. 3–4]. За таких умов реалізувати досягнення зазначених вище завдань може саме освіта дорослих.

Підвищення ролі освіти дорослих у розвитку сучасних суспільств знань зумовлюється загальним прискоренням соціально-культурних змін як на глобальному, так і на локальному рівнях. Швидкоплинність і складність процесів сучасного життя, урахування загальної тенденції збільшення його тривалості для кожної окремої людини об'єктивно зумовлюють необхідність формування особистості, здатної до сприйняття перетворень та їх здійснення, налаштованої на усвідомлення мінливості світу як природної норми й на безперервне підвищення свого компетентісно-кваліфікаційного рівня. Важливим чинником у цьому контексті постає освіта дорослих, функціонування й розвиток якої має свою змістову й формальну специфіку,

детерміновану особливостями контингенту осіб, які потребують навчання. При цьому соціальне значення освіти дорослих посилюється сучасною демографічною ситуацією, характерною для європейських країн; складним соціально-політичним середовищем, де повноцінний розвиток особистості стає неможливим без активної участі в мінливих суспільних процесах, а також адаптації до культурної, етнічної та мовної різноманітності в умовах підвищеної мобільності [4, с. 105–117]. У процесі становлення й розвитку суспільств знань винятково важливого значення набуває орієнтація освіти дорослих на забезпечення соціально-культурного прогресу, тривала підтримка особистісного, інноваційного потенціалу кожного дорослого члена суспільства.

Виклики, перед якими постає освіта дорослих, не раз ставали предметом міжнародних дискусій. Так, зокрема, у Глобальному звіті з освіти й підготовки дорослих, наданому ЮНЕСКО у 2010 р., зазначалося, що основна проблема полягає в тому, щоб підтримувати політику освіти дорослих у комплексних рамках політики з освіти впродовж життя, яка визначає цілі та масштаби освіти дорослих. За даними світової статистики, загальна кількість дорослих, які навчаються, починає перевищувати сумарну кількість учнів в інституціях шкільної освіти. Відповідно до соціальних прогнозів міжнародних організацій у XXI ст. освіта дорослих відіграватиме важливу роль у контексті забезпечення сталого й збалансованого прогресу особистості, суспільства. Так, за даними *Global report on adult learning and education*, кількість дорослих, які навчаються в системі формальної та позаформальної освіти, у першому десятилітті XXI ст. в країнах Євросоюзу перевищувала 37%. Найвищих показників досягли Швеція (73,4%), Норвегія (54,5%), Фінляндія (55%). Загалом за участю дорослих у різних освітніх програмах країни можна об'єднати в чотири групи. До першої групи належать країни, де понад 50% дорослого населення навчається (Швеція, Фінляндія, Данія, Норвегія, Ісландія); другу групу становлять країни, де кількість людей, які навчаються, дорівнює 35–50% (Австралія, Канада, Нова Зеландія, США, Австрія); до третьої групи належать країни, у яких кількість дорослих, які навчаються, становить від 20 до 35% (Бельгія, Франція, Іспанія, Чехія), нарешті, четверта група об'єднує країни, серед яких і Україна, де загальна кількість дорослих, які навчаються, – менше ніж 20% [5].

Як зазначено в Концепції освіти дорослих в Україні, головним споживачем у сфері освіти дорослих є окрема особистість з її конкретними освітніми запитами, за нею йдуть соціальні групи, соціальні інститути, серед яких і держава, і суспільство в цілому. Це зумовлює вимогу широти й гнучкості системи, її адаптації з урахуванням усіх параметрів (місце, час і терміни навчання, різноманіття програм, рівні сертифікації тощо), а також застосування особливих технологій для навчання дорослих як споживачів освітніх послуг. З огляду на це необхідно розробити масштабні й цілеспрямовані заходи для розбудови національної системи освіти дорослих. Більшість європейських країн має нормативні акти щодо законодавчого регулювання освіти дорослих, де визначено її мету, принципи й механізми державної підтримки, основні суб'єкти, їх права та обов'язки, способи

координації між різними провайдерами освітніх послуг, а також принципи та схеми отримання коштів із бюджету. Натомість, за справедливим твердженням Л. Лук'янової, в Україні освіта дорослих як складник освіти впродовж життя не посила ще належного місця й не набула відповідного визнання, а ставлення української держави та її громадян до неформальної освіти можна схарактеризувати як ставлення до особистої справи й переважно завдань комерційної освіти. За винятком відомчих програм, спрямованих на підвищення кваліфікації працівників державної сфери, і міжвідомчих програм перенавчання безробітних навчальні програми для дорослих фінансуються самими учасниками навчання [1, с. 8].

Зауважимо, що така ситуація у сфері освіти дорослих в Україні зумовлена низкою факторів. По-перше, система підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів, що залишилася після розпаду СРСР і сьогодні домінує у сфері освіти дорослих, здебільшого зберегла й за незначним винятком пристосувала до нових реалій традиції радянської системи освіти. По-друге, за роки незалежності значно скоротився обсяг просвітницької діяльності в рамках культурно-масової роботи взагалі й основного суб'єкта неформальної освіти дорослих – Товариства «Знання» зокрема. По-третє, у сучасних соціально-економічних умовах заклади вищої освіти здебільшого вимушено почали надавати освітні послуги на комерційній основі широким верствам населення, зокрема й дорослим. Не залишилися поза увагою ВНЗ і підвищення кваліфікації та перепідготовка кадрів. По-четверте, в умовах демократизації суспільства і втрати державою монополії в різних сферах, зокрема й у наданні освітніх послуг, в Україні з'явився новий суб'єкт – недержавні (приватні чи громадські) установи та організації, серед яких і представники міжнародних установ і об'єднань, що пропонують програми неформальної освіти.

Як переконуємося, останніми роками в Україні спостерігається тенденція до відмови від державної монополії у сфері надання освітніх послуг для дорослих і поступовий перехід до інституційного різноманіття, яке має базуватися на балансі інтересів держави, суспільства й індивідуума. І хоча проблеми якості й доступності освіти для різних груп дорослого населення ще залишаються, проте позитивна динаміка вже наявна.

Отже, аналіз стану розвитку освіти дорослих в Україні як механізму досягнення національних ЦРТ дав змогу дійти висновку про передчасність оптимістичних прогнозів щодо виконання завдання, яким передбачено забезпечення якісної освіти впродовж життя. Українському суспільству в найкоротші терміни потрібно виконати ряд нагальних і доленосних завдань. По-перше, на національному рівні слід започаткувати й активно розвивати дискусію щодо визнання права людини на освіту впродовж життя, урахувавши при цьому інтереси різних груп населення й забезпечуючи доступ до організованого навчання. По-друге, на законодавчому рівні потрібно закріпити статус освіти дорослих, розробити стратегію освітньої політики дорослого населення, визначити механізми фінансової підтримки, стимулювати розвиток форм неформальної освіти як у державному, так і в

недержавному секторах. Результатом цієї роботи має стати прийняття Закону України «Про освіту дорослих». По-третє, розробити галузеві стандарти та програми підготовки фахівців з освіти дорослих (андрагогів); сприяти розвитку професійної спільноти андрагогів, створити національну Асоціацію (об'єднання) андрагогів України. По-четверте, у державному бюджеті передбачити можливість фінансування й стимулювання залучення коштів для забезпечення доступу до навчання соціально незахищених категорій дорослого населення. Тільки за умови виконання всього комплексу дій вдасться отримати реальні результати в досягненні національних Цілей розвитку тисячоліття в контексті забезпечення якісної освіти впродовж життя.

Література

1. Концепція освіти дорослих в Україні / Укл.: Лук'янова Л. Б. – Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2011. – 24 с.
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (друге видання) / Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К.: Пед. думка, 2011. – С. 105-117.
3. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>
4. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна-2013. Національна доповідь. – Київ, 2013. – 176 с.
5. Global report on adult learning and education, UNESCO Institute for Lifelong Learning, Hamburg 2009, op. cit.

УДК 378.147:62

Олена Шандиба

Харківський національний
автомобільно-дорожній університет
ev25@ukr.net

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВИТИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Розглянуто шляхи вдосконалення післядипломної професійної освіти фахівців для інноваційної діяльності в промисловості в контексті гармонізації культурно-освітнього простору. Показано, що підлягають оптимізації освітні заклади та їх інституціональна структурованість, склад викладачів і наукових керівників, групи суб'єктів навчання, функціональні стосунки викладачів і суб'єктів навчання, зміст (програми) навчання, форми та методи навчання.

Ключові слова: шляхи вдосконалення, післядипломна професійна освіта, інноваційна діяльність, освітні заклади, зміст, форми та методи навчання.

Елена Шандиба. Пути усовершенствования последипломного профессионального образования специалистов для инновационной деятельности в контексте гармонизации культурно-образовательного пространства

Рассмотрены пути совершенствования последипломного профессионального образования специалистов для инновационной деятельности в промышленности в